

LBRIS

We know
books

Preot
ȘTEFAN D. DOBRA

*Dostoievski
, și tinerețul*

*Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte IRINEU,
Arhiepiscop al Alba Iuliei*

Edura
REÎNTREGIREA
Alba Iulia, 2025

▪ D. FECIORU

44. „Ideile pedagogice ale sfântului Ioan Hrisostom” în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LV, 7-10/1937.

Cuprins

<i>Prefață</i>	7
▪ Capitolul I: <i>Dostoievski - viața, opera și personalitatea sa</i>	15
▪ Capitolul II: <i>Caracterul religios al operei sale</i>	33
▪ Capitolul III: <i>Natura umană și creștinismul</i>	65
▪ Capitolul IV: <i>Tineretul în opera lui Dostoievski</i>	75
▪ Capitolul V: <i>Copiii în opera lui Dostoievski</i>	85
▪ Capitolul VI: <i>Amintirile din copilărie</i>	95
▪ Capitolul VII: <i>Sfânta Scriptură și cărțile religioase</i>	107
▪ Capitolul VIII: <i>Cultul Divin</i>	117
▪ Capitolul IX: <i>Rugăciunea</i>	133
▪ Capitolul X: <i>Contemplarea naturii</i>	145

- Capitolul XI:
Munca și faptele bune 153
- Capitolul XII:
*Mănăstirea ortodoxă și idealul
pedagogico-religios al lui Dostoievski: Alioșa* 163
- Capitolul XIII:
*Valoarea pedagogiei religioase
a lui Dostoievski*..... 177
- Capitolul XIV:
*Dostoievski și Europa de azi,
Bolșevismul Rus și Fascismul Italian* 191
- Cărți consultate*..... 219

coperi ce minune de aderențe la crezul creștin zac în natura copilăriei. Căci nimic nu e mai aproape de inima lui Hristos ca inima copiilor. Iată ideea de temelie a concepției lui Dostoievski despre creștere și despre regenerarea omenirii. Afară de utilitatea-i legată de moment, frumosul studiu al părintelui Ștefan Dobra va găsi, nădăjduiesc, prețuirea dreaptă a cercurilor intelectuale, ca întâia evocare în limba românească, vrednică de numele marelui romancier ortodox.

Nichifor Crainic

CAPITOLUL 1

Dostoievski

- viața, opera și personalitatea sa -

Printr-o destinație implacabilă, Feodor Dostoievski s-a născut într-un spital din Moscova, la 21 octombrie 1821. Ochii lui se deschiseră asupra unui spectacol cu formele cele mai înveninate ale nefericirii, de la care niciodată n-avea să se mai întoarcă. Tatăl său, Mihail Andreevici Dostoievski, de origină lituaniană, era medic-militar. Familia Dostoievski nu era bogată, ci de o burghezie modestă, însă cu darul „de a trăi în cultul credințelor religioase și al tradițiilor”¹, a jucat un rol fundamental în formația spirituală a lui Fedia Dostoievski.

Copil fiind, Dostoievski a crescut sub auspiciile chipului blândeii și credincioasei lui mame și sub controlul sever, prea sever chiar, al tatălui său. Adolescența, trăită într-o desăvârșită lipsă materială, din cauza situației financiare a tatălui său, și-o mângâie cu citirea și studierea istoriei și literaturii naționale și străine. Îl impresionau înde-

¹ Nichifor CRAINIC, *Dostoievski și creștinismul rus*, Cluj-Napoca, Editura Arhidiecezana, 1998, p. 31.

osebi Pușkin și George Sand. Cu toată pasiunea lui pentru literatură, tânărul Fedia fuse nevoit să urmeze școala militară de geniu din Petersburg, pe care terminând-o, a primit titlul de inginer militar.

Dar înclinația sa interioară spre literatură a fost mai puternică decât toate constrângerile și circumstanțele exterioare, căci a demisionat din armată și împreună cu fratele său, Mihail, se dedică literaturii și publicisticii. Cu toată greutatea și riscul ce-l presupunea cariera de scriitor, Dostoievski nu pregetă a renunța la o situație, cu toate avantajele ei materiale, dar care-i înăbușă tot ce avea mai de preț: talentul de scriitor.

Romanul *Sărmanii oameni*, apărut în 1846, marchează debutul său, punctul de plecare al unei cariere ce avea să se sfârșească abia după 35 de ani. Entuziasmul și prietenia cu care îi primește acest roman criticul Belinski, arbitrul literaturii în acel timp, îi dau lui Dostoievski posibilitatea de a experimenta beția primului succes. Devenit subit celebru, Dostoievski este solicitat de cele mai distinse cercuri literare, însă a izbutit să se facă antipatic pretutindeni, din pricina felului său de a fi izolat și orgolios. Însăși încercările sale literare din acel timp nu a avut succes.

Mai mult decât atât, vremea aceasta era vremea când se plămădea socialismul francez, iar ideile socialiste ale lui Fourier, Proudhon, Saint Simon etc., erau savurate de tineret. Luat de acest curent, condus de Petrașevski și Durov, Dostoievski a avut nenoro-

cul de a se găsi – în aprilie 1840 – la un banchet, dat seara în cinstea lui Fourier; „aici se predica, în stilul epocii, distrugerea familiei, a proprietății, a regilor, a Dumnezeilor”². La acest banchet citi și el un poem al lui Pușkin, contra robiei, când unul dintre ascultători a făcut reflecția următoare: robia nu poate cădea decât printr-o revoluție. Dostoievski, care în convingerea sa intimă nu era revoluționar³, transportat însă de numele poetului, în numele căruia jura, a spus: „fie și revoluție”. Surprinși de poliție, sunt arestați, judecați și condamnați la moarte, însă chiar în momentul executării sunt grațiați, schimbându-li-se pedeapsa cu moartea, în închisoare siberiană. Zece ani (1850-1860) a trăit Dostoievski departe de țara sa, petrecând 4 ani în închisoare și 6 ani în carantină siberiană.

Experiența primilor patru ani, a cristalizat-o marele deținut în opera sa „Amintiri din casa morților”. Leon Chestov e convins că aceste „Amintiri” sunt adevăratul ziar al existenței lui Dostoievski în închisoare, timp de 4 ani. „Pare-se că n-a inventat nimic; el n-a schimbat nici chiar numele și pronumele deținuților”⁴. Două chestiuni a studiat Dostoievski în

² Vte E. M. DE VOGÜÉ, *Le roman russe*, Paris, Librairie Plon, 1886, p. 219.

³ Aimée Dostoievski, în *Vie de Dostoïevsky par sa fille*, Paris, Editions Emile-Paul Frères, 1926, crede că Dostoievski era un adevărat revoluționar, pentru că nu înțelegea încă adevăratul sens al monarhiei ruse – p. 69... Era acum mai mult lituanian decât rus – p. 71.

⁴ LEON CHESTOV, *Lés révélations de la mort*, Paris, Librairie Plon, 1923, p. 11.

Siberia: Biblia și sufletul poporului rus. Într-adevăr, la deportarea în Siberia deținuții au fost întâmpinați de soțiile decembriștilor⁵, care i-au binecuvântat, făcând semnul crucii peste capetele lor și le-au împărțit tuturor câte o Evanghelie, singura carte îngăduită în închisoare. Niciodată în viața sa Dostoievski n-a părăsit această Evanghelie de al cărui duh sunt pătrunse aproape toate operele ce le-a scris după închisoare.

În închisoare, cunoscând până în cele mai fine cute sufletul poporului rus, Dostoievski și-a dat seama de rolul pe care-l joacă religia și Biserica Ortodoxă în viața acestuia. De aceea, „de acum încolo această biserică va fi menționată în fiecare roman; eroii săi vor vorbi din ce în ce mai mult de ea, iar în ultima carte – Frații Karamazov – mănăstirea ortodoxă va domina toată scena”⁶.

Probabil și înainte de Siberia a cunoscut Dostoievski Biblia, însă superficial, așa că „înainte de 1849 nu se poate vorbi de o preocupare religioasă a lui”⁷. Scăpat din închisoare, având aprobarea să stea mai întâi în Iver, apoi în Petersburg, Dostoievski, care încă din închisoare se căsătorise cu o văduvă ftizică ce niciodată nu l-a iubit, a început cel mai zbuciumat deceniu al vieții sale (1860-1870).

Acum izbucnesc în el patimi cu o erupție vulcanică, determinate pe de o parte de dezechili-

⁵ Decembriștii sunt revoluționarii ruși din Decembrie 1825.

⁶ Aimée DOSTOIEVSKI, *op. cit.*, p. 102.

⁷ Nichifor CRAINIC, *op. cit.*, p. 62.

brul firii lui bolnave de epilepsie, iar pe de alta de greutatea materiale de neînving, ce-l prigonesc cu o cruzime fără seamă. Împreună cu Mihail, fratele său, a înființat revista *Vremea*, în care își publică romanul: „Umiliți și obidiți”, precum și revista *Epoca*.

Murind Mihail, acesta a lăsat o mulțime de datorii și o familie destul de numeroasă. Din orgoliu familiar, Dostoievski a luat asupra-și atât datoriile, cât și familia fratelui său decedat; însă suspendarea „Vremii”, lipsa de bani pentru întreținerea familiei, datoriile neplătite, mizeria produsă de soția lui, care muri însă, îl exasperă și fugi în străinătate, în tovărășia unei studente detracată, Paulina, care se amorescuse mai mult de talentul decât de frumusețea sa. Aceasta l-a părăsit chiar, întâlnind în Paris un tânăr cu adevărat frumos. Trei luni (în 1863) a stat Dostoievski în străinătate, îmbolnăvind-se de patima ruletei, pe care și-o satisfăcu, frecventând orașe vestite prin acest joc, ca: Dresda, Baden-Baden, Hamburg etc.

Fruetul acestei călătorii este opera: „Jucătorul”. Pentru că editorul său Stellovski, un veritabil satrap, îl presa să termine mai repede acest roman, Dostoievski își luă ca ajutor o dactilografă, Ana Grigorievna, care, cu toată diferența de vârstă, primi să-i fie soție (1866), dovedindu-se o tovarășă ideală pentru el.

Acum termină Dostoievski „Crimă și pedeapsă”, o capodoperă a literaturii universale. Studentul nihilist, Rodion Raskolnikov, eroul romanului, prin

halucinații raționaliste ajunge la concluzia că „ființelor superioare – ca el – totul le este permis”, legile fiind întocmite pentru mulțime. În aceste halucinații mergea până la a se socoti chiar Napoleon.

Prin acest raționament, Raskolnikov ajunge la crimă – care nu duse însă la rezultatul scontat. După comiterea josnicului act, elementul superior din nefericitul tânăr, cultivat de tânăra prostituată Sonia, însă cu inima de aur, îl conduce la formarea conștiinței moral-religioase și prin aceasta la purificarea prin suferință.

Romanul a avut un succes nemaipomenit. Drama raționalismului nihilist și analiza psihologică a eroului său, i-au creat lui Dostoievski posibilitatea de a fi adorat chiar de tineretul universitar, care era vizat direct, prin soarta studentului Raskolnikov.

În 1867, întovărășit de tânăra-i soție, marele scriitor, pleacă din nou în străinătate. Ca și mai înainte, și de data aceasta Dostoievski frecventează tot centrele cu ruletă, a cărei patimă așa de mult îl captivase, încât de multe ori n-avea nici ce mânca. Datoriile se înmulțiseră până la refuz, iar aconturile pentru creațiile sale literare erau mici și se cheltuiau prea repede. Scrisorile sale din acești 4 ani – căci au stat până în 1871 – nu cuprind altceva decât strigătul de deznădejde al celui ce nu mai are altă posibilitate de procurat bani pentru hrana zilnică, decât cererea, fără șansă de obținut, de la prietenii din Rusia... Cu toate acestea, în acești 4 ani infernali, au văzut lumina zilei

două capodopere literare: „Idiotul” și „Posedații”, iar între ele: „Veșnic căsătorit” și „Spiritul subteran”.

Eroul din „Idiotul”, prințul epileptic Mișkin, nu este un idiot propriu-zis, ci un sărac cu duhul în sensul evanghelic. Venit din Elveția, unde se curarisise, în drum spre Petersburg, Mișkin întâlnește un tânăr bogat, dar dezzechilibrat sufletește, Rogojin. În Petersburg se înamorează de tânăra Aglaia Epancin și de desfrânata Nastasia Filippovna. Dragostea sa nu este senzuală, căci prințul Mișkin era feciorelnic, ci o adevărată milă, compasiune, care în ultima esență este identică cu iubirea creștină. Proiectează căsătoria cu Nastasia, dar aceasta fuge cu Rogojin, chiar în ziua nunții. Fără a lua în seamă acest act, prințul Mișkin se duce s-o caute pe mireasa dispărută, și o găsește asasinată de Rogojin, la acesta acasă. Prin puritatea sufletească și prin acțiunile prințului Mișkin, Dostoievski a încercat să creeze un tip după figura evanghelică a Mântuitorului, însă n-a reușit din cauza celor două defecte: epilepsia și fecioria.

Cât privește „Spiritul subteran”, în care tânărul studios Ordînov se dedă la cele mai înfricoșătoare eschibiții raționaliste, este socotit de unii ca o lecție de morală și sociologie, pe când alții, între care Leon Chestov o consideră „una dintre cele mai extraordinare opere, nu numai ale literaturii rusești, ci chiar universală”⁸. „Veșnicul căsătorit” este tra-

⁸Leon CHESTOV, *op. cit.*, p. 16.

gedia păcătosului Veltchaninov, care trăiește numai sub conducerea pornirilor sale animalice, dar care prin suferința sa inspiră milă. „Sunt în această carte cuvinte, aluzii la Rusia și la dezvoltarea ei ulterioară”⁹. A apărut în 1869.

„Demonii” ocupă un capitol deosebit prin importanța lor în opera lui Dostoievski. Titulatura de „Demonii” este o transpunere din Sfânta Scriptură: posedată de diavol. „Romanul propriu-zis nu are o fabulă, ci e o trăsătură de indivizi, de discuții și tentative revoluționare. Cuprinde foarte multe teorii, aproape toate teoriile revoluționare, care se vânturau în vremea aceea”¹⁰. „Demonii” este romanul prin care Dostoievski este calificat profetul revoluției rusești.

Cu publicarea acestui roman, care înseamnă cea mai grozavă înfierare a socialismului revoluționar și cu întoarcerea în țară – 1871 –, Dostoievski a început un nou deceniu (1871-1881), care a programat momentele cele mai frumoase din viața lui.

Acum scoate revista: „Jurnalul unui scriitor”, în care tratează toate chestiunile de ordin social, moral, religios și chiar politic, care priveau Imperiul Rus. „Ajunge să fie în această epocă arbitru Rusiei intelectuale”¹¹. Viața zbuciumată de până acum, dotată cu nesiguranța hranei pentru ziua de mâine,

⁹ Serge PERSKY, *La vie et l'oeuvre de Dostoievski*, Paris, Editura Payot, 1934, p. 222.

¹⁰ Nichifor CRAINIC: *op. cit.*, p. 170.

¹¹ *Ibidem*, p. 69.

trăită numai din datorii fără scadență, sub chinul presiunii editorilor haini, este înlocuită din acest moment cu cea mai frumoasă și binemeritată viață, într-adevăr patriarhală. Bucuria a fost mai mare decât tristețea anilor ce trecuseră, însă munca n-a încetat.

Acum a apărut „Adolescentul” (1875), publicat în „Memorialul Patriei”, cea mai mare revistă literară a Rusiei. „Adolescentul” pare ca o tranzacție între sistemul lui Raskolnikov și ideile viitoarei Rusii, tânără și pur creștină, idei prin care Dostoievski în „Frații Karamazov” se gândea să-și încheie opera vieții sale. Tânărul Arkadi Makarovici Dolgoruki, eroul romanului, a crescut departe de mama și de tatăl său, rândușul curții lui Versilov. Dorința lui era să ajungă un Rotschild, însă toate gândurile i se nimicesc în fața lui Versilov, care dintr-o nedefinită voință o răpește pe maica sa, fără ca bătrânul său tată să se opună, și trăiește cu ea, departe de legitimul său bărbat. Toată țesătura structurală a romanului evidențiază egoismul lui Arkadi și depersonalizarea lui Versilov. „El visează fericirea universală, însă nu face nimic pentru a o realiza”. *Frumusețea morală* n-o întâlnește Arkadi decât în bătrânul țaran Makar Ivanovici... care nu este din lumea aceasta”¹².

Apogeul creației sale artistice însă, Dostoievski îl atinge în ultima sa operă: „Frații Karamazov”, în care, după expresia lui Persky, „niciodată un scri-

¹² Serge PERSKY, *op. cit.*, p. 270.